

SCI-CONF.COM.UA

SCIENCE AND EDUCATION: SYNERGY OF INNOVATION

**PROCEEDINGS OF II INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
SEPTEMBER 28-30, 2025**

**BERLIN
2025**

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ В УЧНІВ ЧЕТВЕРТИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Шпіца-Павлюк Роксолана Ігорівна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Довгопол Юліана Ігорівна

магістр
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

У статті висвітлюється наукова проблема розвитку креативності учнів 4 класу в процесі реалізації інтегрованого курсу «Мистецтво» в умовах воєнного стану. Здійснено теоретичний аналіз поняття «креативність», уточнено його змістові характеристики. Адаптовано та розроблено комплекс творчих завдань і вправ, спрямованих на формування та розвиток креативного потенціалу четвертокласників на уроках мистецтва. Визначено дидактичний інструментарій, що забезпечує ефективне впровадження зазначених методик у навчально-виховний процес. Окреслено варіативність застосування розроблених завдань відповідно до змістового наповнення сучасних підручників з мистецтва. Обґрунтовано доцільність інтеграції елементів арт-терапії у структуру вправ і методичних підходів, орієнтованих на освітні потреби здобувачів освіти. Представлено практичні кейси та методичні рекомендації для вчителів початкової школи. Визначено перспективні напрями подальших досліджень, зокрема щодо вдосконалення методів і форм організації розвитку креативності учнів в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: Креативність; мистецтво; учні 4 класів; розвиток; урок мистецтва.

Постановка проблеми. Сучасність характеризується стрімкими змінами у всіх сферах, зокрема в освіті. Це зумовлює потребу в людині, здатній гнучко

реагувати на нові умови, опановувати інформацію, генерувати творчі ідеї та адаптуватися до викликів. У ХХІ столітті здобувачі освіти повинні володіти не лише компетентностями, а й креативністю, самостійністю й гнучкістю, адже освітні вимоги швидко трансформуються.

В умовах воєнного стану в Україні освітній процес виявляється під впливом емоційної нестабільності, змін обставин, переведення частини навчання в онлайн-формати та забезпечення психологічного комфорту учнів. Саме через це розвиток креативності набуває ключового значення – як засіб не лише навчального зростання, але й підтримки емоційної рівноваги, здатності до адаптації та нестандартного мислення у стресових ситуаціях. Проте формування креативності у воєнний час ускладнене нестабільністю умов навчання, психологічним навантаженням на педагогів і учнів, а також потребує нових підходів, що враховують як педагогічні, так і психологічні чинники освітнього процесу.

Аналіз наукових досліджень. У світовій науковій традиції поняття креативності розробляли Е. Торренс, Дж. Гілфорд, Р. Стернберг, К. Урбан, Д. Треффінджер, детально вивчали сутність категорій «креативність» та «творчість» Т. Мієр, Г. Бондареко, В. Савош, К. Логвиненко. В свою чергу, І. Шахін, О. Дунаєв, Л. Талбанаш, Т. Воробйова, Л. Олексієнко та О. Карлова висвітлюють загальні закономірності розвитку креативності. У галузі педагогіки мистецтва важливий внесок зробили В. Ворожбит-Горбатюк, Л. Кондратова, Л. Масол, В. Павленко. Вони дослідили роль творчих завдань і вправ у формуванні креативного потенціалу учнів. Дослідження К. Решетилової, Л. Танабаш і С. Яланської акцентують увагу на особливостях розвитку креативності в умовах дистанційного та змішаного навчання. Незважаючи на велику кількість досліджень, питання розвитку креативності саме в контексті 4 класу та в умовах воєнного часу залишається недостатньо висвітленим та потребує розроблення спеціального дидактичного інструментарію.

Мета статті – уточнити зміст поняття креативність у контексті освітньої

діяльності учнів 4 класу на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» й розробити серію адаптованих і авторських творчих завдань-вправ для розвитку креативності в умовах воєнного стану.

Основний матеріал. Поняття креативність має латинське походження («creatio» – «створення») та означає здатність генерувати нові, оригінальні ідеї, виходячи поза межі шаблонного мислення. У педагогічному дискурсі креативність розглядається як ключова компетентність, що поєднує інтелектуальні та емоційні складники.

Сутнісні аспекти понять «креативність» і «творчість» проаналізовано у дослідженні Т. Мієр, Г. Бондаренко, В. Савош і К. Логвиненко [5]. Автори, узагальнивши наукові трактування, визначають, що центральною основою поняття «творчість» є діяльність, тоді як «креативність» розглядається як якісна характеристика особистості. Вони виокремлюють чотири смислові аспекти цих категорій: суспільно-особистісний, реалізаційно-результативний, рівнево-смисловий та організаційно-смисловий. Такий підхід дозволяє комплексно переосмислити природу вказаних понять.

Науковець, Л. Талбанаш трактує її як фактор обдарованості, що визначає здатність продукувати принципово нові рішення. В. Ворожбит-Горбатюк підкреслює, що креативність проявляється у здатності нестандартно бачити шляхи подолання проблем і застосовувати аналітичне мислення. У воєнних умовах ці риси стають особливо важливими, оскільки учні стикаються з новими викликами, стресом і потребою адаптуватися до змін. Війна створює низку бар'єрів: емоційне напруження, внутрішню нестабільність, зміну місця проживання, технічні труднощі у дистанційному навчанні. Усі ці фактори можуть знижувати активність мислення, концентрацію, загальний творчий потенціал учнів.

Зазначимо, що четвертокласники перебувають на межі молодшого шкільного та раннього підліткового віку, що обумовлює низку вікових особливостей, важливих для організації освітнього процесу. Зокрема, спостерігається розвиток дрібної моторики, сенсорики, наочно-образного та

логічного мислення, а також формування критичності, довільної уваги, емоційної стійкості, потреби у самовираженні та спілкуванні з однолітками. Ці особливості слід враховувати при доборі завдань, орієнтованих на розвиток креативності.

Також в умовах воєнного стану в Україні особливої актуальності набуває забезпечення емоційного благополуччя учнів. Розвиток креативності як внутрішнього ресурсу сприяє адаптації до стресових ситуацій, підтримує самовираження та знижує тривожність. У цьому контексті інтегрований курс «Мистецтво» створює можливості для використання арт-терапевтичних елементів, які сприяють емоційній стабілізації школярів (зокрема, під час перебування в укриттях чи за підвищеної сенсорної чутливості).

Відтак, на основі аналізу змісту підручників «Мистецтво» (авт. Л. Масол, Л. Кондратова, О. Лобова) і врахування вікових особливостей учнів 9–10 років, ми розробили серію творчих завдань та вправ, які поєднують художньо-естетичну діяльність, елементи арт-терапії, музикотерапії й ігрові компоненти: «Малюнок емоцій» (учням пропонується вільно виразити свої емоції через нестандартні техніки (флюїд-арт, нитка, губка), потім обговорити значення кольору, форми, сприйняття), «Кольорове читання казки під музичний супровід», «Художник-імпровізатор» (учні слухають музичний твір, а потім мають намалювати або сформувати образ за допомогою повітряного пластиліну, аналізуючи кольори, композицію та емоції), «Створи мелодію свого настрою» (учні експериментують з нотами, створюють мелодію, що відповідає їхньому внутрішньому стану, аналізують емоційне відчуття до й після виконання), «Незвичне життя музичних інструментів» (учням пропонують створити фантастичний музичний інструмент, описати матеріали, алгоритм виготовлення, використати тембри, теми звучання).

Під час виконання вправи «Малюнок емоцій» учитель пропонує здобувачам освіти зобразити свої почуття, використовуючи нетрадиційні техніки малювання, зокрема флюїд-арт, малювання ниткою чи кухонною губкою. Після завершення роботи учні аналізують власний малюнок:

обговорюють, що саме зобразили, з чим асоціюється зображення, які емоції в ньому закладено. Далі педагог може запропонувати учням визначити домінантні кольори, записати назву основного з них та за допомогою інтернет-ресурсів з'ясувати його символічне значення. Для реалізації завдання пропонуємо використовувати такі відеоінструкції: флюїд-арт (<https://www.youtube.com/watch?v=Rr2nyeJEzUg>), малювання ниткою (https://www.youtube.com/watch?v=_yV1jyipyk4), малювання кухонною губкою (<https://www.youtube.com/shorts/bcLE8NXYPCg>).

В свою чергу під час виконання творчого завдання «Кольорове читання казки під музичний супровід» (тема «Театр») вчитель пропонує учням самостійно створити сценарій до вистави. З цією метою він організовує онлайн-опитування в шкільному чаті (Viber/Telegram), надсилаючи перелік запропонованих казок і просить школярів проголосувати, обравши вподобаний варіант. Після визначення найпопулярнішої казки, здобувачі освіти опрацьовують її текст. У процесі читання вчитель тихо вмикає інструментальну музику для створення емоційного фону. Потім учні розфарбовують репліки персонажів у ті кольори, з якими асоціюються герої. Опісля учні обирають улюбленого персонажа й створюють його художній образ, використовуючи інструмент експериментальної музичної лабораторії (<https://musiclab.chromeexperiments.com/Kandinsky/>). Завершальним етапом вправи є творча письмова (усна) робота. Учні пропонується вигадати коротку історію про обраного героя, додати риси характеру, яких йому бракує, або які вони хотіли б у ньому розвинути. Такий підхід сприяє самоусвідомленню, розвитку емоційного інтелекту й формуванню позитивного образу «Я» через казкову рефлексію.

Не менш цікавим, на нашу думку є завдання «Художник-імпровізатор». Учні пропонується прослухати музичні твори композиторів К. Сен-Санса (фрагменти з «Карнавалу тварин»: «Королівський марш лева», «Кури та півні», «Лебідь») та В. Барвінського («Сорока-ворона»), тощо. Після прослуховування одного з творів вчитель пропонує здобувачам освіти створити візуальний образ

прослуханого музичного фрагмента за допомогою повітряного пластиліну. Після виконання роботи учні аналізують створене зображення, звертаючи увагу на вибір кольорів, розміщення персонажів на площині, їхню величину та пропорції (наприклад, збільшені очі чи тулуб, в середині, чи збоку розміщений персонаж), а також пояснюють свій художній задум. Аналіз може бути індивідуальним (самооцінка), колективним (з однокласниками) або здійснений учителем. Як варіант розширення вправи, вчитель може запропонувати учням спробувати себе у ролі композиторів і не лише через колір і форму відтворити образ тваринки, а й створити її "звуковий портрет". Для цього пропонуємо використати інструмент «Кандинський» (<https://musiclab.chromeexperiments.com/Kandinsky/>). На нашу думку, таке змістове наповнення завдання дозволить поєднати візуальне мистецтво з музичною імпровізацією, розширюючи межі креативного самовираження.

Завдання «Створи мелодію свого настрою» можна використовувати під час вивчення різних тем з мистецтва. Вчитель просить учнів позначити свій настрій на шкалі «Мої емоції» (за допомогою кольору). Потім за допомогою онлайн музичних інструментів (до прикладу «бандура» <https://bandura.ukrzen.in.ua/>, фортепіано <https://www.musicca.com/uk/piano>) учні створюють мелодію настрою. Опісля знову визначають свій емоційний стан та порівнюють: чи змінився він? Учитель пропонує розглянути кольори, які обрав учень (учениця) на шкалі та пов'язати це з емоційною символікою кольорів (червоний – радість, енергія, оранжевий – певненість, креативність, жовтий – оптимізм, легкість, зелений – спокій, надія, голубий – замріяність, тиша, фіолетовий – фантазія, рожевий – ніжність, доброзичливість. Завдання можна ускладнити, запропонувавши школярам створити мелодію на контрастному настрої (наприклад, якщо сумно – створити веселе звучання мелодії та використати мажорний лад); поєднати мелодію та малюнок (намалювати абстракцію під свою композицію); спробувати «озвучити» настрій однокласника (в парах за спостереженням).

Також для розвитку креативності пропонуємо вправу «Незвичне життя

музичних інструментів». Учитель пропонує учням переглянути відео про музичні інструменти (Наприклад: <https://www.youtube.com/watch?v=aE6AsW0MSAc&t=2s/>)
Опісля вчитель просить відгадати назви інструментів їх за тембром, орієнтуючись лише на слухове сприйняття. Потім вчитель просить школярів обрати один з інструментів, тембр яких вони почули та створити ескіз фантастичного музичного музичного інструмента або інструмента майбутнього. Вони мають не лише зобразити зовнішній вигляд, а й придумати, як цей інструмент звучить, яку має форму, з чого виготовлений, які інноваційні функції може мати. Також учні можуть обговорити в парі (міні-групі), які вторинні матеріали можна використати для виготовлення цього інструменту, або яким може бути алгоритм його створення (покроковий опис). За бажанням, учням пропонується виготовити інструмент вдома разом із батьками. А вже на наступному уроці можна організувати імпровізований концерт або «оркестр майбутнього», де кожен представить свій унікальний інструмент і виконає на ньому короткий музичний фрагмент. Такий підхід сприяє розвитку креативності, екологічного мислення, навичок командної роботи та емоційної виразності.

Висновки.

У науково-методичній літературі поняття креативність трактується як якість особистості, здатність генерувати нові ідеї, критично мислити, адаптуватися до змін і відмовлятися від шаблонів. «Креативність четвертокласників на уроках мистецтва» ми пропонуємо розглядати як особистісну характеристику, яка проявляється у здатності оригінально мислити, творчо реагувати на завдання, виходити за межі заданих рамок і проявляти індивідуальність в освітній діяльності на уроках мистецтва. Розроблені завдання-вправи дозволяють розвивати креативність школярів, підтримувати емоційний стан учнів, ефективно використовувати мистецтво для адаптації в умовах воєнного часу. Водночас залишається відкритим питання подальшого вдосконалення методів, зокрема з урахуванням дистанційної чи гібридної форм навчання, розроблення нових вправ і технологій, а також емпіричного

оцінювання їх ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ворожбит-Горбатюк В. Техніки розвитку креативності особистості: історія, тенденції, досвід. Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2022. №1 6/204. С. 55–59
2. Кондратова Л.Г. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 4 кл. закладів загальної середн. освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2021. 160 с.
3. Кулик, О., Шпіца, Р. І Розвиток креативності першокласників на уроках мистецтва як педагогічна проблема. *Молодь і ринок*. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2023. №10 (218). С 86–92.
4. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 4 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ: Навчальна книга - Генеза, 2021. 128 с.
5. Мієр Т., Бондаренко Г., Савош В., Логвиненко К. Творчість і креативність: сутність та смислові відтінки використання у наукових джерелах та в підготовці майбутніх учителів. Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць. 2024. Вип. 2(30). С. 108–116. <http://psv.udpu.edu.ua/article/view/314027>
6. Намалюй О. 6 вправ для прокачки креативності ілюстратору. 18 травня 2023р., «YouTube», URL: <https://www.youtube.com/watch?v=luxqOCMC3MY>
7. Онопрієнко, О.В. (2022). Психолого-педагогічний портрет сучасного школяра як орієнтир для створення онлайн--ресурсів. Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення. ПНПУ імені В. Г. Короленка. С.30–32.
8. Павленко В.В. Розвиток креативності учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва / В.В. Павленко // Проблеми освіти: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. – Вип.92. – С. 106–111.

9. Решетилів, К. В. (2022). Інтеграція сучасних технологій в дистанційну форму педагогічної діяльності: особливості опанування та креативність втілення. Академічні візії, С.14.

10. Танабаш, Л. (2018). Креативність або творчі здібності. Математика в школах України, 11, С.8–10.

11. Яланська, С. П. (2022). Психолого-педагогічні засоби гармонізації психоемоційного стану та розвитку креативності особистості в умовах вищої школи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія, 5, С.44–48.